

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-334-18>

УДК 339.9:327

ФОМШИНА Віра

Херсонський національний технічний університет

<https://orcid.org/0000-0002-7276-3280>

e-mail: vfomi0709@gmail.com

ФЕДОРОВА НАДІЯ

Херсонський національний технічний університет

<https://orcid.org/0000-0001-9619-7212>

e-mail: fedorova_nadiia@ukr.net

ЧАЙКА-ПЕТЕГИРИЧ ЛІЛІЯ

Херсонський національний технічний університет

<https://orcid.org/0000-0003-3281-5784>

e-mail: chayka.lb1979@gmail.com

ГАРКУША ГАННА

Херсонський національний технічний університет

<https://orcid.org/0009-0000-3727-656X>

e-mail: drobotenko287@gmail.com

ФОРМИ ЕКОНОМІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА НІМЕЧЧИНИ ТА УКРАЇНИ НА ШЛЯХУ ІНТЕГРАЦІЇ КРАЇНИ В ЄС

У статті проаналізовано стан та проблеми співробітництва України з Німеччиною у виробничій, зовнішньоторговельній та науково-технічній сферах. Обґрунтовано актуальність економічного співробітництва між країнами з огляду на те, що Федеративна Республіка Німеччина є одним зі світових лідерів, членом G7, провідником інтересів ЄС у світі, має найбільшу економіку, найбільше населення та є найбільшим виробником промислової продукції в ЄС, що особливо важливо в умовах, коли Україна та ЄС офіційно розпочали переговори про вступ України в Європейський союз.

Продемонстровано, що детермінанти економічної співпраці між країнами визначаються традиційними формами міжнародних економічних відносин, такими як міжнародне виробництво, міжнародна торгівля, міжнародні науково-технічні зв'язки. Встановлено, що Німеччина є одним із найбільших донорів прямих іноземних інвестицій в Україну, проте галузева структура інвестицій потребує корегування з огляду на значну зацікавленість німецьких інвесторів сировинними виробництвами, що не відповідає завданням модернізації і відновлення економіки України. Також Німеччина є великим торговельним партнером України, посідає п'яте місце серед країн світу за обсягом українського експорту та третє — за обсягом імпорту. Втім структура українського товарного експорту-імпорту з Німеччиною підтверджує тезу про підпорядкування міжнародного співробітництва цілям забезпечення економіки країн ЄС українською сировиною. Вагому роль у двосторонньому співробітництві займають і науково-технічні зв'язки між країнами. Двостороннє економічне співробітництво сприяє зміцненню виробничих, соціальних та культурних зв'язків між країнами, що є важливим кроком на шляху інтеграції України до європейського науково-освітнього простору.

Ключові слова: економічне партнерство, двостороння співпраця, ЄС, Німеччина, євроінтеграція.

FOMISHYNA Vira, FEDOROVA Nadiia,

CHAIKA-PETEHYRYCH Liliia, GARKUSHA Hanna

Kherson National Technical University

FORMS OF THE ECONOMIC PARTNERSHIP BETWEEN GERMANY AND UKRAINE ON THE WAY OF THE COUNTRY'S INTEGRATION TO THE EU

The article analyzes the state and cooperation problems between Ukraine and Germany in the production, trade, and scientific and technical spheres. The relevance of economic cooperation between countries is substantiated. As Germany is one of the world's leaders, a member of the G7 with the largest economy and population in the EU, the cooperation is crucial in the conditions when Ukraine and the EU officially started negotiations on Ukraine's accession to the European Union.

The main forms of international economic relations between countries are analyzed. To date, the contractual and legal basis of relations between Ukraine and Germany includes 89 documents of an international legal nature, 43 of which are concluded at the intergovernmental and intergovernmental levels. It has been demonstrated that traditional forms of international economic relations, such as international production, international trade, and international scientific and technical ties determine economic cooperation between countries. It has been established that Germany is one of the largest donors of FDI in Ukraine. However, the sectoral structure of investments needs to be adjusted given the significant interest of German investors in raw materials production, which does not meet the tasks of modernization and recovery of the economy of Ukraine. Germany is also a major trading partner of Ukraine. It ranks fifth among countries in the world in terms of Ukrainian exports and third in terms of imports. However, the structure of Ukrainian commodity export and import with Germany confirms the thesis of the subordination of international cooperation to the goals of providing the economy of the EU countries with Ukrainian raw materials. Scientific and technical relations between countries are also important in bilateral cooperation. They are developed with the participation of institutes and divisions of the Academy of Sciences of Ukraine, along the lines of the Ministry of Education of Ukraine, partner relations between universities, bilateral scientific and technical connections, etc.

Bilateral economic cooperation contributes to strengthening industrial, social, and cultural ties between the countries, which is an important step toward Ukraine's integration into the European scientific and educational space.

Keywords: economic partnership, bilateral cooperation, EU, Germany, European integration.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У сучасних умовах глобалізації та інтеграції у світову економіку співпраця між Україною та Німеччиною набуває особливої актуальності. З огляду на економічні, технологічні та політичні виклики, що стоять перед Україною, вивчення успішних моделей співпраці з Німеччиною – однією з провідних країн ЄС – може стати основою для розробки ефективних стратегій економічного розвитку та зміцнення міжнародних позицій України. Дослідження шляхів поглиблення та розширення економічного співробітництва з Німеччиною є надзвичайно важливим для забезпечення сталого розвитку української економіки та її інтеграції в європейський економічний простір.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематика німецько-українських відносин цікавить багатьох авторів. Зокрема, у роботах О. Валіон висвітлюються деякі історичні аспекти німецько-українських відносин, які є основою формування сучасного економічного партнерства [1]; німецька економіка в Україні, політичні відносини і співпраця в цілях розвитку проаналізовано в [2]; особливості зовнішньоекономічної співпраці, обсяги, динаміку і структуру зовнішньоторговельних операцій аналізують О. Шайда, С. Шайда, В. Косовська [3]. Врахування нових реалій українського сьогодення потребує подальших досліджень еволюції відносин України і Німеччини в умовах прискорення поступу України на шляху до ЄС.

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

Мінливість світової економіки та динамізм двосторонніх відносин між Україною та Німеччиною вимагають постійного моніторингу процесів, що відбуваються між країнами, а також пошуку нових видів співпраці задля поглиблення та розширення існуючої бази відносин.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Аналіз та оцінка стану міжнародних економічних відносин між Україною та Німеччиною, удосконалення підходів до розроблення напрямків посилення двостороннього співробітництва України з Німеччиною як фактору інтенсифікації євроінтеграції України.

У роботі для досягнення поставленої мети було використано такі методи дослідження: емпіричні методи (дослідження матеріалів стосовно становлення і розвитку двостороннього співробітництва країн), статистичні методи дослідження (аналіз показників динаміки міжнародної торгівлі), графічні методи (для візуалізації результатів досліджень), абстрактно-логічний метод (для теоретичних узагальнень і висновків за результатами дослідження).

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Після демократичного об'єднання всіх німецьких земель в єдину федеративну державу, яке відбулось 3 жовтня 1990 року, та ухвалення позачерговою сесією ВР УРСР 24 серпня 1991 року Акту проголошення незалежності України, обидві суверенні країни відновили дипломатичні стосунки, які були вперше офіційно налагоджені у 1918 році. 17 січня 1992 року відбувся обмін дипломатичними нотами. Генеральне консульство Німеччини в Україні, чинне з 1989 року, було перетворено на Посольство.

На сьогоднішній день договірно-правова база відносин між Україною і ФРН складається з 89 документів міжнародно-правового характеру, 43 з яких укладені на міждержавному та міжурядовому рівнях [4]. Окремі документи щодо економічних взаємовідносин між країнами представлені в табл. 1.

Таблиця 1

Окремі угоди, що регламентують економічну взаємодію між Україною та Німеччиною

Дата підписання	Назва документу
09.06.1993	Спільна декларація про основи відносин між Україною та Федеративною Республікою Німеччина
05.11.1993	Договір про розвиток широкомасштабного співробітництва у сфері економіки, промисловості, науки і техніки
29.06.1996	Угода між Урядом України і Урядом ФРН про сприяння здійсненню та взаємний захист інвестицій
04.10.1996	Угода між Україною і ФРН про уникнення подвійного оподаткування стосовно податків на доходи і майно
19.01.2001	Угода між Міністерством аграрної політики України та Федеральним міністерством з питань захисту прав споживачів, продовольства та сільського господарства ФРН
20.02.2004	Міжурядова угода про фінансове співробітництво
23.10.2015	Угода між Урядом України та Урядом Федеративної Республіки Німеччина про заснування Німецько-Української промислово-торговельної палати
24.05.2022	Угода між Національним банком України, Федеральним банком Німеччини та Міністерством фінансів Німеччини щодо обміну гривні на території ФРН
25.07.2022	Угода про кредит та грант між Кабінетом Міністрів України та KfW та Фондом розвитку підприємництва, проект "Рефінансування енергоефективних інвестицій малих та середніх підприємств України через фінансовий сектор (Фонд розвитку підприємництва III та IV)"

Складено авторами за: [4].

У червні 2024 р. Україна та ЄС офіційно розпочали переговори про вступ України в Європейський союз. Для України однаково важливе розширення співробітництва з усіма країнами ЄС, проте слід зважати, що одним зі світових лідерів, членом G7, провідником інтересів ЄС у світі є Федеративна Республіка Німеччина. Вона має найбільшу економіку, найбільше населення, є найбільшим виробником промислової продукції в ЄС. Провідне місце в промисловості країни займають машинобудування, виробництво електроніки, хімікатів, металургія. Складові економічної співпраці між країнами визначаються традиційними формами міжнародних економічних відносин, такими як міжнародне виробництво, міжнародна торгівля, міжнародні науково-технічні зв'язки та інші.

Міжнародне виробництво. Прямі іноземні інвестиції – капіталовкладення безпосередньо в машини, обладнання і інші фактори виробництва, складають основу міжнародного виробництва і дозволяють отримувати низку переваг, таких як можливість отримувати додаткові кредити і інші види участі в спільному бізнесі; впровадження в національну економіку передової зарубіжної техніки, технології і організації виробництва; розширення і диверсифікація власного виробництва; створення нових робочих місць на нових підприємствах тощо.

За даними Національного банку України обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку України станом на кінець 2022 року становив 50 986,7 млн дол. США. Інвестиції нині спрямовуються у вже розвинені сфери економічної діяльності. Найвагоміші обсяги прямих інвестицій були спрямовані до підприємств промисловості – 41,9% та установ та організацій, що здійснюють оптову та роздрібну торгівлю, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – 16,3 %.

Ключовими європейськими інвесторами української економіки є Кіпр – 33,1%, Нідерланди – 19,5 %, Швейцарія – 5,1%, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії – 4,8%, Німеччина – 4,97%, Австрія – 3,2%, Люксембург – 2,5% і Франція – 2,2% [5] (рис.1).

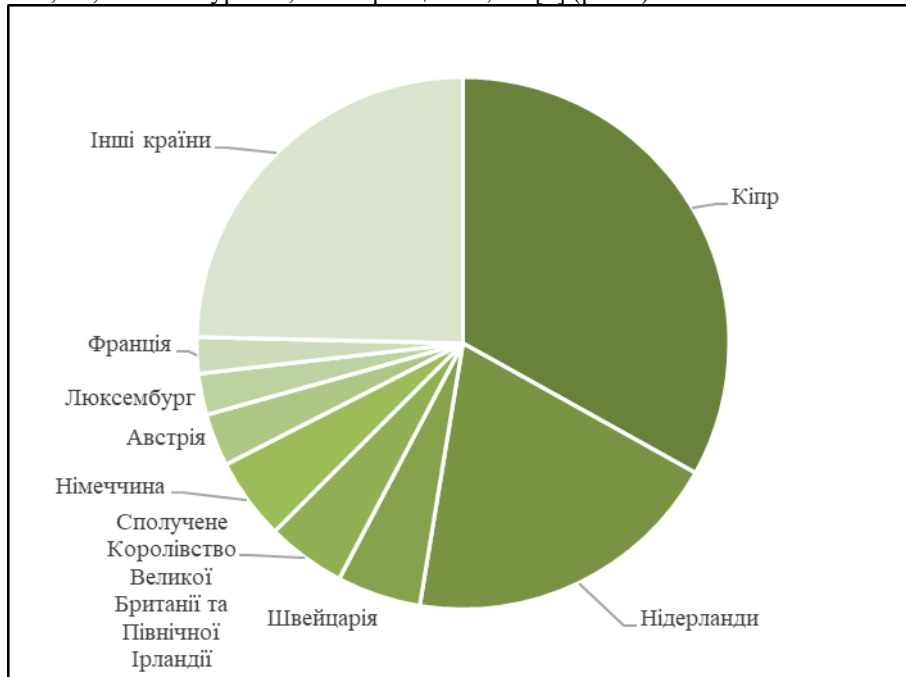

Рис.1. Основні країни-інвестори в Україну станом на кінець 2022 р.

Складено авторами за: [5].

З огляду на провідну роль Німеччини в ЄС, доцільно акцентувати увагу на процесах інвестування цієї країни у функціонування, майбутнє відновлення та модернізацію української економіки.

Прямі інвестиції та розміщення виробництва в Україні до лютого 2022 року є важливими аспектами для німецького бізнесу, які мають як явні переваги, так і певні виклики. З одного боку, Україна пропонує сприятливі інвестиційні умови, такі як низькі виробничі та трудові витрати, дешевші ресурси і податки і поступова інтеграція до внутрішнього ринку ЄС. Ще однією перевагою українського бізнес-простору є низька конкуренція на ринку. Як переваги українського ринку німецькі інвестори розцінюють велику територію країни, наявність освічених і кваліфікованих кадрів, родючі ґрунти, вигідне для Європи логістичне положення. Такі переваги кожна друга німецька фірма вважає шансом для свого бізнесу [6]. Серед підприємств ФРН, які діють в Україні, такі всесвітньо відомі компанії як Bayer (хімічна промисловість), BMW Group, Volkswagen (споживчі товари тривалого користування), Siemens Group (електротехніка й електроніка), Metro A.G. (торгівля). Важливим кроком в активації економічного співробітництва між країнами стало відкриття у 2016 р. Німецько-Української промислово-торговельної палати, яка представляє інтереси бізнесу й сприяє залученню інвестицій [7].

В Україні на початку 20-х років працювало від 2000 до 2500 німецьких компаній, серед яких багато малих та середніх підприємств. До пандемії коронавірусу німецькі компанії створили в Україні близько 60 000 робочих місць, у тому числі 35 000 в автомобільній галузі [2].

Найбільший обсяг інвестицій з Німеччини в Україну до 2022 року був скерований у промисловість, гуртову та роздрібну торгівлю, ремонт автомобілів і мотоциклів, транспорт, складування, поштові та кур'єрські послуги, фінансову та страхову діяльність, сільське, лісове та рибне господарство [8]. Така галузева структура інвестицій свідчить про зацікавленість країн ЄС в інвестуванні переважно виробництв з низьким ступенем обробки в Україні, що пояснюється наявністю характерної для європейської економіки проблеми нестачі сировинних та енергетичних ресурсів, яка вирішується, зокрема, шляхом отримання країнами ЄС доступу до сировинних ресурсів ззовні, у тому числі з України. Натомість такі галузеві диспропорції розподілу інвестицій в Україні не відповідають завданням її структурної модернізації і загрожують поглибленням дисбалансів товарних і фінансових ринків, «консервацією» неефективної структури виробництва, нераціональним використанням сировинно-ресурсної бази та виробничих потужностей, подальшим технологічним відставанням від розвинутих країн [9].

Нині німецький бізнес бачить величезний потенціал для німецьких компаній в галузях промислового і аграрного виробництва, енергетики, фармакології, ІТ та аутсорсингу [6]. Міністерство економіки України пріоритетними напрямками інвестування виділяє ключові сектори економіки, включаючи оборону, енергетику, транспорт і логістику агропереробку, видобуток критичної сировини та зелену металургію [10].

Водночас існує низка викликів і ризиків для німецького бізнесу. Так, ще станом на жовтень 2020 року можна спостерігати відтік грошей (-379 млн дол.) з боку Німеччини. Це найбільший показник серед країн Європи, які забирали свої кошти з України [8].

Причиною порівняно низьких інвестиційних показників Німеччини є три фактори. По-перше, історично так склалося, що між Україною й Німеччиною не було надто активного товарообігу. По-друге, через воєнний конфлікт в Україні німецький бізнес дуже обережно ставиться до можливості інвестування. Німецькі підприємці консервативні, коли мова йде за ризики та інвестиції. По-третє, державні структури, що відповідають за формування інвестиційної політики, поки що не цілком усвідомлюють необхідність європейського вибору розвитку. Тобто, з одного боку, нібито й декларується європейський вектор співпраці, однак, з іншого боку, рішучих кроків для цього не робиться [7].

Водночас німецькі інвестори продовжують працювати в Україні та вкладати кошти в нові проекти навіть в умовах війни, що триває. Для оцінки інвестиційних очікувань у червні 2024 р. Німецько-Українська промислово-торговельна палата за участю консалтингової компанії KPMG провела опитування серед німецьких компаній, що працюють на українському ринку [6]. Бюрократія, правова невизначеність, корупція, злочинність та еміграція кваліфікованих працівників є стримуючим фактором для іноземних інвесторів. З точки зору довгострокових інвестицій, найсерйознішим викликом більшість опитаних у 2024 р. німецьких компаній – 53 %, вважають війну, 38 % компаній побоюються за безпеку своїх працівників, а для 31% корупція посідає третє місце в списку перешкод для ведення бізнесу в Україні. Багато компаній вказали також на труднощі з пошуком працівників під час війни [6]. Негативний імідж України в Німеччині, де країна сприймається як відстала держава з високим рівнем корупції та неефективним управлінням, також є серйозною перешкодою для іноземних інвестицій.

Відповідно, у процесі реалізації Угоди про асоціацію з ЄС необхідно вдосконалити реформи у сферах соціальної політики, корпоративного та торговельного права. В поточному періоді, поки тривають бойові дії, слід створити такі умови для потенційних німецьких партнерів, які б стимулювали їх вкладати кошти та розвивати бізнес, реалізовувати інвестиційні проекти в Україні, які будуть економічно ефективними та виконуватимуть вимоги для надання експортних або інвестиційних гарантій, тим самим знижуючи фінансові ризики [11].

Міжнародна торгівля. ФРН продовжує бути одним зі світових лідерів у торгівлі товарами з нашою державою, країна посідає п'яте місце серед усіх країн світу за обсягом українського експорту та третє — за обсягом імпорту. Серед країн Європи Німеччина у 2022-2023 р. посідала третє місце за обсягами експорту товарів з України, після Польщі та Румунії, а за імпортом – друге місце. Хоча загалом обсяг експорту з України в Німеччину і скоротився на 19% у 2023 р, (табл.2).

У 2023 році обсяг торгівлі товарами між Україною та ФРН склав близько 6,23 млрд. дол. США. Обсяг українського експорту знизився до близько 1,8 млрд. дол. США, тоді як обсяги імпорту з ФРН збільшився до 4,45 млрд. дол. США. Німеччина серед країн ЄС займає друге місце за обсягом зовнішньоторговельного обороту.

У структурі експорту українських товарів до Німеччини переважають поставки: електричних машин; насіння і плодів олійних рослин; деревини і виробів з деревини; виробів з чорних металів; меблів; зернових культур; реакторів ядерних; котлів, машин; жирів та олії тваринного, рослинного або мікробного походження; чорних металів; одягу та додаткових речей до одягу, текстилю.

Таблиця 2

Зовнішня торгівля України товарами з окремими країнами ЄС (млн. дол. США)

Країна-партнер	2022			2023		
	Експорт	Імпорт	ЗТО	Експорт	Імпорт	ЗТО
ЄС, усього	27893,57	27333,23	55226,8	23211,50	32541,36	55752,86
Польща	6655,16	5545,13	12200,29	4694,15	6610,04	11304,19
Румунія	3858,31	1505,99	5364,3	3752,33	1563,15	5315,48
Італія	1646,87	1804,50	3451,37	1530,94	2278,25	3809,19
Німеччина	2265,50	4443,20	6708,70	1832,80	4459,60	6292,40
Нідерланди	1541,60	1109,57	2651,17	1482,25	956,04	2438,29
Угорщина	2271,44	1283,95	3555,39	1173,37	1565,19	2738,56

Складено авторами за: [12].

У структурі імпорту з Німеччини домінувало надходження: засобів наземного транспорту крім залізничного; реакторів ядерних, котлів, машин; фармацевтичної продукції; палива мінерального, нафти і продуктів її перегонки; пластмаси, полімерних матеріалів; електричних машин; різноманітної хімічної продукції; приладів та апаратів оптичних, фотографічних; паперу і картону; різних харчових продуктів [14].

Така структура українського товарного експорту-імпорту з Німеччиною підтверджує тезу про підпорядкування міжнародного співробітництва цілям забезпечення економіки країн ЄС українською сировиною [9].

Важливо, що уряд Німеччини збільшив бюджет на підтримку проектів співпраці на муніципальному рівні, що може сприяти розширенню зовнішньої торгівлі між Україною та Німеччиною. Така співпраця може створити нові можливості для виходу українських компаній на німецький ринок і навпаки, що сприятиме поглибленню економічних зв'язків між двома країнами [13].

Міжнародне науково-технічне співробітництво. Україна та Німеччина мають давні традиції співпраці у науково-технічній сфері, яка значно активізувалася в останні роки. Формальною основою для цього є Договір між Україною і ФРН про розвиток широкомасштабного співробітництва у сфері економіки, промисловості, науки і техніки. Зокрема, в статті 13 Договору зазначається, що «сторони в межах своїх можливостей сприятимуть науково-технічному співробітництву... з цією метою вони підтримуватимуть контакти і співробітництво між вченими, спеціалістами, науковими організаціями і підприємствами обох держав при вирішенні науково-технічних проблем і здійсненні спільних дослідницьких проєктів» [1].

Нині підписана Спільна декларація про наміри в 2024 році, яка має перетворитися на нову Міжурядову угоду, яка продовжить і розширить німецько-українські відносини у сфері науки й технологій. Особливу важливість мають три цілі:

- Поглиблення наукового співробітництва, з метою протистояти глобальним викликам у сфері клімату, енергетики й охорони здоров'я.
- Розбудова тісного партнерства з перспективою інтеграції до ЄС, щоби Україна тісніше залучалася до транснаціональних потоків знань і знайшла своє тверде місце в Європейському дослідному просторі.
- Підтримка відновлення наукової системи України задля подолання наслідків війни, розбудови потужностей і створення кращих базових умов для дослідницької діяльності й інновацій [15].

Наукове співробітництво розвивається за участі інститутів і підрозділів Академії наук України з відповідними установами ФРН, по лінії Міністерства освіти України та вищої школи ФРН, партнерських зв'язків між університетами обох країн, через двосторонні науково-технічні зв'язки тощо.

Однією з вагомих форм співпраці є виконання спільних наукових досліджень. У 2024 році по лінії МОН України передбачено фінансування 15 відібраних спільних українсько-німецьких науково-дослідних проєктів, які виконуватимуться в рамках українсько-німецького науково-технологічного співробітництва [16]. Спільні науково-дослідні роботи проводитимуться у таких сферах, як матеріалознавство та фізичні і хімічні технології, нанодослідження, нанотехнології та нанобіотехнології, дослідження у галузі охорони здоров'я та медичної техніки, інформаційні та телекомунікаційні технології, правосуддя, відновлювальні джерела енергії, повоєнна економіка та ін.

У рамках Плану для Ukraine Facility 2024-2027, підготовленого Міжвідомчою робочою групою з питань підготовки плану заходів у рамках реалізації пропозиції Європейської Комісії щодо Регламенту Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу, передбачається інтенсифікація міжнародної прямої технічної допомоги, яка потенційно зосереджена на галузях, критичних для зростання, таких як агробізнес, металургія, машинобудування та ІТ, що може допомогти підприємствам входити на нові ринки, переходити на виробництво продуктів з вищою доданою вартістю та адаптувати більш сталі практики [17].

Співробітництво також відбувається поза межами державного сприяння: поруч з офіційно зареєстрованими проєктами відбуваються також неформальні контакти. Наприклад, приватні запрошення німецькими науковцями українських колег: вищі навчальні заклади Німеччини підтримують 9 000 студентів і численних дослідників [15], а Європейський університет Відрідна у Франкфурті-на-Одері офіційно відкриває Центр компетенцій міждисциплінарних досліджень України (КИУ). Це проєкт, розрахований на наступні чотири роки, у якому братимуть участь Центр східноєвропейських та міжнародних досліджень,

сучасність. – 2022. – № 2(29). – С.77-83. – Режим доступу: <http://geopolitics-of-ukraine.uzhnu.edu.ua/article/view/271566>

14. Посольство України у Федеративній Республіці Німеччина. Торговельно-економічні відносини. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://germany.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/torgoveln-ekonomichne-spivrobitnictvo>

15. Науково-технічна співпраця. Представництва Федеративної республіки Німеччина в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukraine.diplo.de/ua-uk/deutschland-und-die-ukraine/wirtschaft/-/1337184>

16. Про фінансування спільних українсько-німецьких науково-дослідних проєктів у 2024 році: Наказ МОН № 337 від 15.03.2024 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://osvita.ua/legislation/other/91768/>

17. План для Ukraine Facility 2024-2027 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/plan-ukraine-facility.pdf>.

18. Сидоржевський М. У Німеччині створили центр досліджень України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dw.com/uk/u-nimeccini-stvorili-centr-doslidzen-ukraini/a-69615446>

References

1. Valion O. Spivrobitnytstvo mizh Ukrainoiu y Nimechynoiu v naukovo-tekhnichnomu vymiri (90-i roky XX st.). [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: https://shron1.chtyvo.org.ua/Valion_Oksana/Spivrobitnytstvo_mizh_Ukrainoiu_i_Nimechynoiu_v_naukovo-tekhnichnomu_vymiri_90-i_roky_XX_st.pdf?PHPSESSID=u204mfmm1mlppiiirfgitm171

2. Vorschek S., Mikhel T., Umland A. Ekonomichni ta politychni vidnosyny mizh Ukrainoiu ta Nimechynoiu pislia Yevromaidanu [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://voxukraine.org/ekonomichni-ta-politychni-vidnosini-mizh-ukrayinoyu-ta-nimechynoyu-pislya-yevromaidanu>

3. Shaïda O., Shaïda S., Kosovska V. Osoblyvosti zovnishnotorhovelnoi spivpratsi Ukrainy ta Nimechchyny [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2087/2015>

4. Posolstvo Ukrainy u Federatyvniï Respublitsi Nimechchyna. Politychni vidnosyny [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://germany.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/politychni-vidnosini>

5. Ofitsiïnyi sait Ministerstva ekonomiky Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: [https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=b6d0940d-2443-41c4-82ec-86e6d2e56973&title=&isSpecial=true#:~:text=%D0%97%D0%B0%20%D0%B4%D0%B0%D0%](https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=b6d0940d-2443-41c4-82ec-86e6d2e56973&title=&isSpecial=true#:~:text=%D0%97%D0%B0%20%D0%B4%D0%B0%D0%86e6d2e56973&title=&isSpecial=true#:~:text=%D0%97%D0%B0%20%D0%B4%D0%B0%D0%)

6. Nimetski firmy prodovzhuut investysii v Ukrainu – opytuvannia [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.dw.com/uk/firmi-z-nimeccini-prodovzuut-investicii-v-ukrainu-opytuvanna/a-69297984>

7. Ukrainska ekonomika v dzerkali nimetskoho kapitalu [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://ldaily.ua/ldaily/ukrayinska-ekonomika-v-dzerkali-nimeczkogo-kapitalu/>

8. Spivpratsia mizh Ukrainoiu ta Yevropoiu: priami investysii ta zovnishnia torhivlia u 2020 rotsi [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.slovoidilo.ua/2021/01/20/infografika/finansy/spivpracya-mizh-ukrayinoyu-ta-yevropoyu-pryami-investycyzi-ta-zovnishnya-torhivlya-2020-rozci>

9. Sobkevych O.V., Shevchenko A.V. Perspektivy rozvytku naukovo-tekhnichnoho i vyrobnychoho spivrobitnytstva Ukrainy z kraynamy YeS [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2015-05/spivrobitn_z_ES.pdf

10. Svyrydenko Yu. Nimetskyi biznes zatsikavlenyi zbilshuvaty investysii v kliuchovi haluzi ukrainskoi ekonomiky [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.kmu.gov.ua/news/nimetskyi-biznes-zatsikavlenyi-zbilshuvaty-investysii-v-kliuchovi-haluzi-ukrainskoi-ekonomiky-iuliia-svyrydenko>

11. Yak znaity nimetskykh partneriv ta investoriv dlia vashoho biznesu? [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://bi-engine.com/ua/german-partners-marketing>

12. Dlia. Biznes. Eksportnyi napriam. Dashbord shchodo eksportu ta importu ukrainskykh tovariv. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://export.gov.ua/770-dashbord-shchodo-eksportu-ta-importu-ukraini>

13. Shelemba M., Moisiuk V. Evoliutsiia vidnosyn Ukrainy i Nimechchyny vnaslidok povnomashtabnoho vtorhennia Rosii [Elektronnyi resurs] / Shelemba M., Moisiuk V. // Neopolityka Ukrainy: istoriia i suchasnist. – 2022. – № 2(29). – С.77-83. – Rezhym dostupu: <http://geopolitics-of-ukraine.uzhnu.edu.ua/article/view/271566>

14. Posolstvo Ukrainy u Federatyvniï Respublitsi Nimechchyna. Torhoveln-ekonomichni vidnosyny. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://germany.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/torgoveln-ekonomichne-spivrobitnictvo>

15. Науково-технічна співпраця. Представництва Федеративної республіки Німеччина в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukraine.diplo.de/ua-uk/deutschland-und-die-ukraine/wirtschaft/-/1337184>

16. Pro finansuvannia spilnykh ukrainsko-nimetskykh naukovo-doslidnykh proiektiv u 2024 rotsi: Nakaz MON № 337 vid 15.03.2024 roku [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://osvita.ua/legislation/other/91768/>

17. Plan dlia Ukraine Facility 2024-2027 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/plan-ukraine-facility.pdf>.

18. Sydorzhhevskyi M. U Nimechchyni stvorily tsentr doslidzen Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.dw.com/uk/u-nimeccini-stvorili-centr-doslidzen-ukraini/a-69615446>